

Кўкон хони Амир Умархон вафотидан сўнг тахтга ўтирган унинг ўгли Муҳаммад Алихон бир ишга қўл уради ва охир-окибат ана шу иши унга ажални етаклаб келади.

Етти ўлчаб бир кесадиған, оқиллик билан иш юритадиған Амир Умархон ва хассос шоира Нодирабегимнинг ўгли Муҳаммад Алихон ўта калтабинлик билан кўр-кўрона сиёсат юрита бошлайди.

Ўз режасини амалга ошириш учун саройнинг содик аъёнларини, отаси даврида кўплаб ззгу ишларга бош бўлган, амирга сидқидилдан хизмат қилган амалдорларнинг кўпчилигини ишдан четлаштиради. Карорига бўйсунмаганларни катл қилдиради. Бу ҳол эса сарой ичида шохга бўлган адоват ва хусуматнинг пайдо бўлишига асос бўлади. Катл қилинганларнинг яқинлари, ўз мансабидан айрилган сарой уламолари ва дин пешволари Кўкон хонига қарши фитна уюштирадilar. «Қассоб амир» дея ном қозонган Бухоро амири Насруллохон учун бу айна муддао эди. Кўкон хонлиги амалдорлари томонидан юборилган, Муҳаммад Алихоннинг «қора ишлари» битилган мактуб Насруллохонга дoston бўлади. Шунингдек, мактубда Муҳаммад Алихоннинг «ўз онасига уйланиб» қофир бўлганлиги ҳам қистириб ўтилганди.

Насруллохон дарҳол Кўкон хонлигига қўшин тортади. Ҳам қўшин сонининг кўплиги, ҳам тажрибали бўлганлиги боис жангда Бухоро амирининг қўли баланд келади. Қассоб амир

1842 йилда «Кофир Мухаммад Алихон»ни, укаси Султон Махмудхон ва онаси Нодирабегимни катл эттиради.

Хўш, Мухаммад Алихоннинг гунохкор, кофир саналишининг сабаби нима эди?

Тарихий манбаларда ёзилишича, Умархон хонлиги даврида Подшоҳхон исмли, хусни жахонга дoston бир кизни ёктириб қолади. Подшоҳхон Фаргона бекларидан бири Махмудбекнинг кизи бўлган. Кизга Амир Умархоннинг ишки тушгач, у саройга тортик қилинади. У амирнинг ўлиmidан сал аввал харамга келтирилган. Подшоҳхон хали ўн яшар кизалоклик пайтидаёқ кўпчилик бекларнинг унга ишки тушган. Киз жуда ёш бўлганлиги боис амир Умархон ҳам балогат ёшига етгандагина унга эгалик қилишни қилига тугиб қўяди. Бирок амир Умархон кўп ўтмай номаълум касалликдан вафот этади. Тахтга ўн беш яшар Мухаммад Алихон ўтиради. Подшоҳхоннинг чиройи уни ҳам ўзига ром қилади. У қандай қилиб бўлмасин бу гўзалга етишиш йўлини қидиради. Бу пайтда соҳибжамол канизакнинг таъриф у тавсифи Бухорога ҳам тарқалган.

Канизакка етишиш орзуси тинчлик бермаган Мухаммад Алихон бу кизга отаси ҳам бефарқ бўлмаганини билса-да, нафси устунлик қилади, дин пешволаридан маслаҳат сўраб, нажот қутади. Отасининг яқинлари «Гарчи отангиз бу кизни никоҳига олмаган бўлса-да, унга уйланишни ният қилганди, шу боис Подшоҳхон сизга она катори, уйланмоғингиз гуноҳ» деб рухсат бермайдилар. Шундан кейин Мухаммад Алихон бу сирдан воқиф қилардан аста-секин қутила бошлайди. Баъзиларини саройдан четлаштиради, баъзиларини катл эттиради. Эндигина мансабга минган, амирнинг қазабидан қўрққан амалдорлар эса «Жаннатмақон падари бузрукворингиз агарчи бул ожизага майл қўргузган эпасалар-да, онинг бирла бўлмагондурлар. Бинобарин, бу ожиза сиз жаноби олийларига машруъ бўлғай» дея қатъия қилиб юборадилар.

Ўз ниятига эришган Мухаммад Алихон Подшоҳхон билан қўнғилхушлиқни бошлаб юборади. Аёлнинг ўзидан ўн беш ёш қатталиги амирни қизиқтирмайди. У канизакнинг хусну жамолига мафтун бўлиб қолганди.

«Жабрланган» уламолар адоват ўтида ёниб, «онасига уйланган, кофир бўлган амир» ҳақидаги хабарни Бухоро хони Насруллоҳонга мактуб орқали етказадилар.

Қўқонни босиб олган «Қасоб Амир» тахтга Иброҳим парвоначини ўтқизади. Иброҳим парвоначининг жабр-зулми Бухоро амириникидан ҳам ошиб кетади. Бу зулмларга қандай олмаган Қўқон халқи кўп ўтмай қўзғолон қўтариб, Умархоннинг Таласдаги жиёни Шералихонни ўзларига хон этиб сайладилар.

Амир Насруллоҳон ҳам Мухаммад Алихоннинг «гуноҳкор» бўлишига сабабчи бўлган канизакка ошиқ бўлиб қолади. Жувонни ўзи билан Бухорога олиб кетади. Бирок кўп ўтмай, қасоб амир ҳукмронлиги таназзулга юз тутаяди. Хонлар ҳаётида юз берган ўхшаш қўнғилсизликларни қаранг:

Подшоҳхон харамга келтирилгач, амир Умархон номаълум касалликдан вафот этади. Не-не машаққатлар билан унинг васлига етишган Мухаммад Алихон Насруллоҳон тигига учраб ҳалок бўлаяди...

Соҳибжамолни Бухорога, ўз ҳарамига олиб кетган амир Насруллоҳоннинг ҳукмронлиги парокандаликка юз тутаяди, ўзи эса сирли тарзда вафот этади.

Канизакнинг қадами етган жойда фалокат юз беришига бир неча бор гувоҳ бўлган амалдор-у беклар Подшоҳхонни «шумкадам канизак» дея эътироф этиб, қатл қилдирадилар.

Бекиёс хусни сабаб дилхиралиқлар келтирган «шумкадам канизак» гўзаллиги боис ўз бошига этади.

ДИЛРАБО тайёрлади